

Zahrady v japonském stylu

60

Romana a Pavla
Čhalovi

- typy japonských zahrad
- kameny, lampy, ploty
- potoky, jezírka, kol kápi
- rostliny a jejich tvarování

GRADA

Česká zahrada

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Obsah

Úvod	7
1. Japonské zahrady	9
1.1 Jazyk japonských zahrad	9
1.2 Historie ve zkratce	11
2. Kameny a jejich seskupení	15
2.1 Principy výběru a seskupení	16
2.2 Ukotvení kamenů	18
3. Voda v zahradě	20
3.1 Vodopády	20
3.2 Jezírka	21
3.2.1 Jezírka a koi kapři	24
3.3 Potoky	27
3.4 Můstky	28
3.5 <i>Tsukubai</i> – nádrže na vodu, pítka	29
3.6 Klapátko – <i>Shishi-odoshi</i>	31
4. Šlapáky, kamenné chodníky, písek v zahradě	33
4.1 Šlapáky	33
4.2 Kamenné chodníky	34
4.3 Písek v zahradě	35
5. Kamenné lampy a osvětlení	37
5.1 Styly lamp	37
5.2 Kamenné věže	39
5.3 Další díla z kamene	39
6. Zdi, ploty a vstupy	40
6.1 Zdi	41
6.2 Ploty	41
6.2.1 Druhy bambusových plotů	42
6.3 Živé ploty	44
6.4 Vstupy – branky, zástěny	44
7. Rostliny do japonských zahrad a jejich tvarování	46
7.1 Trávník – ano či ne?	46

7.2	Stromy a vyšší keře	46
7.2.1	Javory	47
7.2.2	Magnolie – šácholany	48
7.2.3	Sakury	50
7.2.4	Další opadavé stromy	50
7.3	Jehličnany – stromy a keře	53
7.3.1	Stálezelené	53
7.3.2	Opadavé	58
7.4	Bambusy venkovní	59
7.4.1	Vysoké (nad 6 m)	60
7.4.2	Středně vysoké (do 5 až 6 m)	60
7.4.3	Nízké (do 2 m)	61
7.4.4	Zakrslé (do 1 m)	62
7.5	Keře stálezelené a opadavé	62
7.5.1	Keře stálezelené	62
7.5.2	Keře opadavé (poloopadavé)	67
7.6	Trávy, kapradiny, mechy a trvalky	73
7.6.1	Trávy	73
7.6.2	Kapradiny a mechy	76
7.6.3	Trvalky	76
7.7	Pnoucí rostliny	82
7.8	Vodní a bažinaté rostliny	84
7.9	Tvarování a zaštipování	88
8.	Návrhy zahrad	90
8.1	Principy	90
8.2	Techniky	94
8.3	Vypracování návrhu zahrady	100
	Literatura	105
	Rejstřík japonských názvů	106
	Rejstřík latinských názvů	107
	Rejstřík českých názvů	109

Úvod

V knize, kterou držíte v rukou, budeme hovořit spíše o zahradách v japonském stylu než o japonských zahradách, a to z toho důvodu, že podle nás je možné vytvořit japonskou zahradu pouze v daném prostředí a s tamějšími lidmi, tedy v Japonsku.

Budeme se věnovat hlavně praktickému využití poznatků týkajících se zakládání zahrad v japonském stylu v našich podmínkách. Povíme si, jak vytvořit zahradu v japonském stylu jako celek nebo jen její část. Získané znalosti můžeme využít například pouze při stavbě plotu či včlenění šlapáků do naší zahrady. Výhodou zahrad v japonském stylu je, že si můžeme tuto zahradu vytvořit jak na velké, tak i na docela malé ploše (terasa, balkon nebo mísa – bonsaje). Jde o to, abychom prostřednictvím všech nebo jen několika prvků důležitých v japonských zahradách byli schopni sami si naplánovat a posléze i vybudovat svou zahradu. V jednotlivých kapitolách se budeme zabývat všemi prvky japonských zahrad, kterými jsou kameny a jejich uspořádání, voda v zahradě a náznak vody v podobě koryt z kamenů a štěrků, lampy, různé druhy cest v zahradě a oplocení.

Významnou část knihy tvoří přehled rostlin vhodných do zahrad v japonském stylu vytvářených v našem klimatu, jejich umístění a ošetřování.

Rady obsažené v této knize vycházejí z doporučení japonských zahradníků a jsou založeny na zahradní tvorbě a na materiálech u nás dostupných či nahraditelných. Není tedy třeba obávat se přílišné složitosti. Zahrada, kterou si sami navrhnete a vytvoříte, bude sloužit hlavně pro vaši potěchu a radost, takže si ji zaříďte podle svých představ a možností. Musíte samozřejmě počítat s náklady, které přináší jak samotná realizace, tak i následná údržba zahrady. Výhodou japonských zahrad je, že právě zde platí známé pravidlo „méně je více“. To znamená, že nepsaným zákonem japonských zahrad bylo a je: **zahrada je dokonalá v momentě, kdy už není co odstranit**. Zahrada by měla být přirozená a jakoby čistá, ale ne agresivně nazdobená a přehnaně vyčištěná od všech listů apod. Asi proto tuto práci vykonávali v Japonsku především muži a ne ženy. Měla by být elegantně jednoduchá s měnícím se ročním obdobím, mít svou atmosféru a přirozený vzhled, jako by tam byla již věky. To je asi základem estetiky v Japonsku. Jednoduchost a přirozenost. To mějme při práci stále na paměti. A s trochou vědomostí a citu se jistě vše povede.

1. Japonské zahrady

1.1 Jazyk japonských zahrad

Zahrada, ať evropská či japonská, je jako **řeč**, je to vyjádření záměru či plánu. Zahradník vybere dřeviny a tvary, které se mu líbí, a uspořádá je dle určitých kritérií, která považuje za důležitá, může upřednostnit funkci zahrady nad formou, barvu nad uspořádáním. Tvůrce zahrady je praktický a nejdříve shromáždí dostatečné množství informací před tím, než se o čemkoli rozhodne, např. si zkontroluje pH půdy a půdní podmínky vůbec (a podle toho volí i rostliny), orientaci zahrady, situování zahrady vzhledem k domu, oslunění důležitých míst, teplotní podmínky daného místa, potřeby vlastní rodiny (např. alergie, pes na zahradě apod.), vyčíslí si náklady na pořízení a čas strávený následnou údržbou a zálivkou.

Podle těchto měřítek jsou na tom evropská i japonská zahrada stejně, ale **jazyk**, jímž obě zahrady hovoří, je odlišný. Tato kniha pojednává o jazyku zahrad v japonském stylu, jehož **slovy** jsou kameny, voda a rostliny a jehož **mluvníci** je systém uspořádání, který nám přináší zprávu – klid a uvolnění v dnešní uspěchané době.

Nejčastěji se vyskytují tyto typy zahrad:

- * **Čajová zahrada**, která sloužila především jako kulisa k čajovému obřadu.
- * **Kamenná zahrada**, která sloužila k meditaci v její zen-buddhistické podobě, často i vyprávěla příběh např. koloběhu života nebo obsahovala jinou symboliku. V kamenech jsou jakoby skryta prošlá staletí, je v nich obsažen pohyb i směr. Rostliny jsou zde jen doplňující, nikoli hlavní součástí zahradní tvorby.
- * **Zahrada atriová** (na malém, většinou uzavřeném nebo částečně uzavřeném prostoru – *tsuboniwa*) je v Japonsku velice častá, protože pozemky jsou malé a Japonci si umí vytvořit malý svět na malé ploše. Prostor se musí pečlivě naplánovat, používá se jen několik málo rostlin. Vhodným doplňkem je například pítka nebo lampička. Můžeme doplnit i kameny, štěrky apod. Cílem je rovnováha a vzájemný poměr, nikdy ale geometrická vyumělkovanost. Žádoucí je naopak spojitost s vlastním domem. V této zahradě je krásný ten prázdný prostor, to nevyřčené a oku neviditelné. Důraz je kladen spíše na detaily, malé drobnosti v zahradě.

- * **Vodní zahrady** s jezírky, s kapry koi a můstky, vodoteče aj. jsou neodmyslitelnou součástí zahradní tvorby v Japonsku. Je možné vytvořit vodní zahradu i bez vody, a to tak, že vodu bude reprezentovat štěrk, kameny, písek. Tato metoda se nazývá *kare sansui*. Vypadá dobře a je to varianta méně náročná na údržbu, avšak odlesky vodní hladiny, zvuky vody apod. nahradit nemůže.

Japonská zahrada je příroda v mikroskopickém měřítku. Není to jen napodobená příroda, spíše je to symbolika přírody. Zahradník vlastně rozvíjí a spojuje daný model s přihlédnutím na přírodní formy, ty na oplátku kompozici naplní smyslem.

Rovné linie a přesné geometrické tvary jako kruhy nebo čtverce se vyskytují v těchto zahradách sporadicky, jen snad pokud chceme vyjádřit kontrast nebo opisujeme křivku domu (cestička podél domu apod.).

Upřednostňujeme asymetrie a seskupení lichých počtů (např. u kamenů). To zabraňuje tomu, aby byla zahrada vnímána jako dokončená a poukazuje na divokost přírody. Důležitý je kontrast, např. tekoucí voda kontrastuje se stojícími kameny, stromy kontrastují barvou, plody, stálezelené vedle opadavých nebo kvetoucích apod. Často také necháváme v zahradě kousek „prázdného“ místa, což je důležité pro rovnováhu s plochami pokrytými zelení a také pro rozvíjení naší představivosti. Naopak přeplněná zahrada nebo zahrada plná barev upoutává nechtěnou pozornost jen na určitou část a celek pak působí nesourodě. Cílem zahradníka by měl být dobrý celkový dojem. Když jsou všechny části v rovnováze, dosáhneme klidu a vyrovnaní.

Vše nadbytečné je celkovému dojmu na závalu a je rušivé.

Musíme si také říci, že každá zahrada má nespočet variant řešení. Když se jen projdeme po zahradě, napadne nás množství řešení pro ten který kout.

Pohledů, ze kterých se budeme na zahradu dívat, je mnoho. Ideální zahradou je asi ta, která je jako rolovací obrazy, kde překvapení přichází s každým otočením – vidíme postupně to, co bylo předtím ukryté. Tato technika se nazývá *mie-gakure*.

Pouze malé atriové zahrady nabízejí jeden pohled a jedno téma.

V Japonsku se říká, že nejhezčí pohled na zahradu je po dešti, kdy kameny zvýrazní svou patinu a prohloubí se nálada pozorovatele.

Faktory, které musíme zohlednit při plánování zahrady jsou:

- * umístění,
- * velikost a tvar,

- * funkce,
- * styl kompozice,
- * využití prostoru,
- * materiály.

Každý z nich je stejně důležitý a o žádném nepřemýšlíme odděleně.

Při navrhování zahrady se snažíme skloubit vzájemné působení každé části – svahů a rovin, barev a tvarů. Toto působení umocníme i hraním si s technikou perspektivy nebo využíváme hry světla a stínu.

1.2 Historie ve zkratce

Umění japonských zahrad je překvapivě velice aktuální i dnes. Přináší totiž uklidnění v dnešní uspěchané době a těsnější vztah s přírodou. Ačkoliv sahá tradice japonských zahrad do dávné minulosti (je stará více než tisíc let) a je součástí japonské kultury a světového názoru více než v jakékoli jiné zemi, je velice aktuální i v současnosti. V Japonsku to bylo a je umění řazené na úroveň malířství, básnictví či architektury a je spjaté s filozofií, tradicemi, prostředím, kulturou a lidmi. Není to jen pouhé napodobení krajiny. Takový pohled by byl zjednodušený. Je třeba i tvůrčí úsilí a vize.

První zahrady vycházely ze zahrad čínských a také korejských a postupně se stávaly více a více podobné japonské krajině. Nejstarší záznamy hovoří o zahradách již v 7. stol. n. l. Tato ranná zahradní tvorba vycházela z víry *shintó*. Japonci uctívali božstva, tzv. *kami*, což byly různé přírodní jevy a síly, ať už pozitivní, nebo negativní. S přírodou byli úzce spjati a poznatky o ní přenášeli i do tvorby zahrad. Umění zahradnické se předávalo z mistra na jeho učně. O zahradách té doby by se dalo zjednodušeně říci, že tvořily miniaturní svět, kde kameny představovaly hory či skalnatá pobřeží, jezírko či písek představovaly moře, vodopády a různé (většinou tvarované) stromy les. Jako příklad nám poslouží např. *Shumi-sen* (hory Shumi), které byly „přeneseny“ do mnoha zahrad v té době. Zkráceně a velice zjednodušeně jde o obraz přírody v omezeném a ohrazeném prostoru zahrady.

Asi by bylo chybou nezmínit se o první zahradnické „příručce“, kterou napsal v polovině 11. století *Tachibana no Toshitsuna*. Jmenuje se *Sakuteiki* a dává podrobné rady, jak si vybudovat funkční zahradu, jak umístit kameny, vytvořit vodopád apod. včetně zahradnických stylů a samozřejmě rostlin. Techniky v ní popsane se dají dobře použít i dnes.

Historickým pramenem vypovídajícím o vzhledu zahrady je také „*Příběh Genji*“, který narozdíl od *Sakuteiki* napsala žena a který vypráví příběh

ze života dvora té doby. Zahrady jsou v tomto příběhu často a podrobně popisovány, což je důkazem jejich velkého významu.

Lze říci, že byly dodržovány principy dnes populárního feng-šuej (*fúsuí*), tedy rovnováhy protikladů jin (*in*) – ženský prvek a jang (*yó*) – mužský prvek. Feng-šuej neboli geomancie a její principy importované z Číny se např. použily při volbě stanoviště a koncepce u prvních staveb v *Kjótu*, hodně se využívaly při rozmístění kamenů, určení umístění vody v zahradě nebo k výsadbě rostlin na stanoviště dle toku energie. Byl to koncept, který měl uvést protikladné síly jin a jang do rovnováhy za vzájemného působení pěti základních prvků: vody, dřeva, ohně, kovu a země s přihlédnutím na tok energie – cchi (*ki*).

V obdobích *Asuka*, *Nara* i *Heian* vzniklo velké množství zahrad, a to především pod čínským vlivem na japonskou kulturu. Musíme si ale uvědomit, že Japonci nikdy nic nepřebírali – ani buddhismus, ani feng-šuej, ani písmo, ale vše si upravili dle svého vkusu a potřeb. Ojedinelost Japonska a tím pádem i japonských zahrad lze přisoudit také ostrovní poloze, odlehlosti a částečné uzavřenosti této země. Scenérie zahrad tvořila převážně jezera s ostrůvky, které byly někdy můstky spojené s pevninou. Zahrady odrážely krajinu jako *san-sui*, což znamená hory a voda. Byla přitom často použita sama krajina, ve které se tyto prvky nacházely. Zahradníci pozemek obehnali zdí a dotvořili jej v umělecké dílo (hlavně u chrámů a palácových komplexů). Byly to krásné zahrady, většinou spíše parky spojené se stavbami paláců (např. Zlatý a Stříbrný pavilón v *Kjótu* ze 14. století) pro místní aristokracii a jejich návštěvy na procházky.

Mnoho krásných zahrad bylo vybudováno zejména v *Kjótu*, *Naře*, *Nikku*, *Edu*, ale i jinde. Do těchto zahrad byly vysazeny sakury, slivoně, javory a jehličnany. Zahradní tvorba se projevila i v tvorbě umělecké, např. na obrazových svitcích a v poezii.

V dalším období, tedy v období buddhismu, se tvořily zahrady okolo chrámů v abstraktním pojetí, místo vody (moře či vodopádů) se používal štěrk, popř. písek, a hory reprezentovaly kameny bez přidané zeleně nebo jen v omezeném množství. Zahrady byly od okolního světa oddělené zdí (dnes jsou známé jako zenové zahrady). Měly funkci meditativní a mnohdy vyprávěly příběh koloběhu světa a neustálé změny. Do období zenové kultury spadá vznik známé kamenné zahrady *Rjoandži* symbolizující moře a ostrovy (*obr. 1, 2 bar. př.*). Nezapomenutelná je i *Daisen-in* v komplexu *Daitoku-ji* v *Kjótu* se zenovou zahradou z roku 1509, kde vám tamní mnich řekne česky: „Ať je mír v České republice a na celém světě“, a dokonce

vyndá českou vlaječku. Člověk má při pohledu na tyto zahrady podobný pocit, jako když se dívá na moře. Ale vraťme se k historii.

Vznikaly také čajové zahrady sloužící především k navození atmosféry před čajovým obřadem. Nelze zde nezmínit tři školy čajového obřadu *Senke* v *Kjótu*. Můžeme také vidět čajovny u *Katsura Rikjú* u Imperial Palace (obr. 38, 79 bar. př.) nebo *Sento Gosho* (obr. 45 bar. př.) – císařských parkových zahrad v *Kjótu*, komplexu *Ninna-ji* v *Kjótu* nebo *Rinno-ji* v *Sendai* (obr. 3 bar. př.). Mnoho čajoven vzniklo i u zenových klášterních komplexů, např. již zmíněném *Daitoku-ji*, a to *Koto-in* v roce 1601, *Koho-an* (1621), *Shinju-an* (1491).

V 17.–18. století vznikly i nádherné krajinářské parky dodnes patřící ke třem nejkrásnějším v Japonsku. Jsou pokládány za národní dědictví. Jedná se o nádherný park *Kórakuen* v *Okayamě* (obr. 5, 6, 42 bar. př.), *Kérokuen* v *Kanazawě* (obr. 7 a 8 bar. př.) a *Kénrokuen* v *Mitu*. Za zmínku stojí i *Ritsurin Park* v *Takamatsu* na *Šikoku* nebo *Shukei-en* v *Hirošimě*. *Taizo-in* v *Kjótu* je také překrásná (obr. 4 bar. př.). Řadu nádherných zahrad najdeme i v *Edu*, tedy v dnešním *Toku*.

V dnešní době vznikají také moderní parky v tomto duchu, které jsou neméně krásné a zajímavé. Také využitím nových materiálů, např. skla a kovu, mohou tyto zahrady získat novou dimenzi, např. při skloubení s vodní hladinou a odlesky.

Jistě nelze opomenout, že zahrady v japonském stylu vznikaly všude na světě, např. v USA již v 19. století. Druhá vlna pak byla v 60. až 80. letech minulého století, a to nejen zásluhou japonských přistěhovalců (obr. 9 bar. př.). Pro příklady tvorby ale nemusíme chodit tak daleko a můžeme navštívit i parky v japonském stylu v *Haagu* (obr. 10 bar. př.), v *Německu*, ale i v *Monaku* (obr. 11 bar. př.), *Švýcarsku*, *Velké Británii* i jinde. Samozřejmě vzniklo nespočet soukromých zahrad v japonském stylu po celé Evropě.

Dlouhodobá obliba tohoto druhu zahrad není náhodná. Mají totiž velkou vypovídací schopnost, mystiku a reprezentují samu Přírodu. Stále v nich nacházíme něco nového, a to v každém ročním období.

Uvádíme zde ještě přehlednou tabulku jednotlivých období japonské historie s letopočty pro větší přehlednost:

Letopočty (u nás)	Období (Japonsko)	Japonské zahrady	Světové zahrady
10 000 až 300 př.n.l.	Jómon	Náboženské vlivy, posvátné kameny a jezera	3000 př.n.l. Egypt; 2000 př.n.l. Stonehenge
300 př.n.l. až 300 n.l.	Yayoi		200 př.n.l. Římské zahrady
300 n.l. až 600 n.l.	Kofun		600 n.l. Čínské zahrady
600 n.l. až 710 n.l.	Asuka		600 n.l. Klášterní zahrady v Evropě
710 n.l. až 794 n.l.	Nara	Převzetí zahradního umění z Koreje a Číny (zahrady navrhované cizinci dle kontinentálního vlivu)	800 n.l. Španělské zahrady
794 n.l. až 1185 n.l.	Heian	Nové formy: jezera a ostrovy	1000 zahrady Číny ovlivněné malířstvím
		Vlivy – geomancie (feng-šuej), poezie, tvorba „ráje na zemi“	1200 rané botanické zahrady v Itálii
1185 až 1333	Kamakura	Suché zahrady u zenových klášterů navrhované zenovými mistry zahrady	1500 Indické vodní zahrady
1333 až 1568	Muromachi	Zahrady u rezidencí samurajů	Italské renesanční zahrady navrhované aristokracií
1568 až 1600	Momoyama	Čajové zahrady	1600 Portugalské vodní zahrady
1600 až 1868	Edo	Parkové zahrady (na procházky)	Francouzské zahrady
		Tsubo zahrady (uzavřené)	1700 Anglické zahrady
1868 až 1912	Meiji	Zahrady u domů ve městech (navrhují je mistři čajového obřadu i profesionální architekti)	Krajinářské parky
1912 až 1926	Taisho	Vliv evropských zahrad	Veřejné parky a arboreta v Evropě i v USA
1926 až 1989	Showa	Parkové zahrady se staly veřejnými parky (Okayama, Kanazawa atd.)	
1989 až dodnes	Heisei		

2. Kameny a jejich seskupení

Kameny odráží staletí a v nich nashromážděný čas. Úkolem zahradníka je přenést tuto kvalitu tak, aby byla viditelná i pro lidské oko. Člověk musí vybrat hrubé, přirozeně vypadající kameny a zasadit je pevně do země. Potom se říká, že kameny žijí. Zvláště když získají léty patinu a vypadají, že tam leží odjakživa. Říká se také, že kameny mají „obličej“ (*kao*) a „vrchol“ (*ten*), čímž je míněno „nebe“. „Obličej“ se samozřejmě otočí na pohledovou stranu a „vrchol“ bude nahoře.

Šintoisté věřili, že některé kameny jsou „posvátné“ a mají v sobě ukrytu sílu a moc. Některé vybrané kameny dokonce upevňovali lany, aby ji uctili. Lze říci, že to, co oslavovali na kamenech, je jejich skrytá, ale skutečná energie a síla. Takovým kamenům se říká *iwa-kura* (přeloženo „sídlo bohů“) a jsou k vidění po celém Japonsku i dnes.

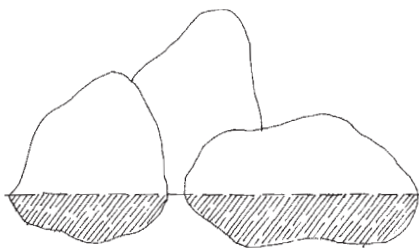
Povíme si také něco o geomancii, což je něco jako „feng-šuej“ na japonský způsob“. Podle geomancie měly kameny určité barvy a daného tvaru jisté síly a podle toho byly i pojmenované – např. Kámen ducha králů nebo Dračí kámen, Kámen čelící stínu apod. Geomantické kameny byly vnímané jako ne přímo „obsahující boha“, ale spíše jako symbol *ki* – energie a síly.

Obzvláště ceněné byly kameny, které vypadaly jako lodě. Najít takový kámen, který by takto vypadal, aniž by se musel nějak opracovat, nebylo jednoduché, takže se používaly hlavně kameny opracované člověkem.

Japonští zahradníci využívali kameny různými způsoby. Mohly být čistě funkční – na cesty, zdi apod., nebo sloužily jako symbolika – v malířství či sochařství. K dosažení rovnováhy a zjemnění kamenů přidáme zeleň (*obr. 12 až 15 bar. př.*).

Všeobecně se ale použití kamenů během let měnilo. Náboženská triáda je nejvíce používanou symbolikou ve využití kamenů v japonských zahradách (*obr. 1*).

Dobrou školou práce s kameny je např. kamenná zahrada Rjoandži (*Ryoan-ji*) ve starém hlavním městě *Kjótu*, ve které je umístěno 15 kamenů v pěti uskupeních na bělavém štěrku a v uzavřeném prostoru (*obr. 1 a 2 bar. př.*). Kompozice je provokativní, i když nejsou žádné záznamy, co tím autor myslel. Teorii je více. Jedna z nich hovoří o tom, že se jedná o miniaturizaci, ve které kameny představují ostrovy blaženosti a bílý štěrk moře, respektive hory vztyčující se nad mraky. Další hovoří o tom, že kameny představují

Obr. 1 Triáda

ztratila rovnováhu celá kompozice. „Vypůjčená scénérie“ stromů za zdí k této rovnováze rovněž přispívá.

Každý nalézá v kameni něco jiného, takže jej pak také jinak umísťuje do zahrady. Někdo může vidět např. želvu, jiný miniaturní vodopád, ostrov, horu, a někdo chce umělecky umístit kameny vybraných tvarů pro vytvoření jedinečného prostoru. Naše vidění světa může být rozdílné, ale kameny mají mít vždy nějakou funkci, nejsou v zahradě bezdůvodně.

2.1 Principy výběru a seskupení

Upřednostňujeme kameny, které mají „patinu“, nejsou moc „zářivé“ (bílé apod.), mohou být ohlazené proudem řeky apod. Obzvláště ceněné jsou kameny porostlé mechem, které působí díky své barvě stabilně a poklidně. Nejkrásnější jsou odstíny zelené, zelenomodré, hnědé, popř. vínové.

Ne každý kámen můžeme ale do zahrad v japonském stylu použít. Kameny by měly být přírodní, neměly by být řezané ani jinak nepřirozeně opracované (např. leštěné ztrácejí patinu let). Nepoužíváme ani kulaté a hranaté kameny. Co se týče barev, nikdy nepoužíváme bílé a jinak barevně příliš výrazné kameny, protože ty rozptylují nebo příliš uchvacují naši pozornost. Snažíme se, aby kompozice působila vždy přirozeně. To musíme mít neustále na paměti, ať už tvoříme zahradu jen kamennou nebo kombinovanou s vodou a rostlinami či jakoukoliv jinou.

Když tvoříme kompozici kamenů, otáčíme kameny (v naší mysli) z různých úhlů a snažíme se je skloubit dohromady, abychom vytvořili harmonický celek. Rozhodujeme se, která strana bude zadní a která přední, tj. která strana bude tzv. pohledová. Kameny si pořádně prohlédneme a osaháme, vše si promyslíme. Budou totiž představovat trvalý prvek v naší zahradě, který už nebudeme přemísťovat.

tygří rodinu, která pluje přes proud vody. Moderní výklad se přiklání k tomu, že krása této zahrady tkví právě v její abstraktní kvalitě – dynamické rovnováze získané charakterem a umístěním každého jejího kamene. Kameny na sebe navzájem působí a zcela jedinečně a geniálně se přitahují, takže odstraněním jednoho jediného kamene by rázem

Pokud si skutečně nevíme rady a nemáme představivost, můžeme si pomoci následovně. Naplníme plastické pytle na odpad vzduchem nebo lahvemi z plastu a uzavřeme je. Pytle vytvarujeme zhruba do velikosti kamenů a zkusíme různá umístění a tvary kamenů. Bude to snazší než se dřít se skutečnými těžkými kameny a přenášet je.

Seskupení kamenů mají ale určitá pravidla. Jedním z hlavních pravidel je **lichý počet kamenů**.

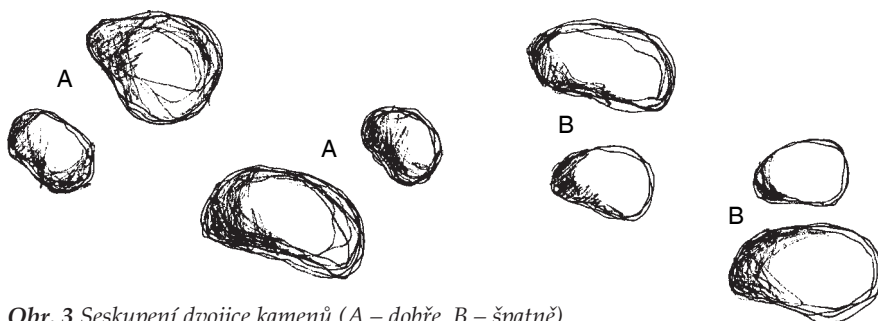
Tvoříme tedy skupiny po třech, pěti atd. a dbáme na vhodné umístění (*obr. 2*) a natočení. Kameny v seskupení by také měli mít různou velikost. Musíme si ale zároveň říci, že lze použít i kompozici dvou kamenů – např. jeden vyšší, užší a jeden položený, širší a nižší (*obr. 3*).

Už jsme se tedy zmínili, že můžeme použít buď 2 kameny, nebo lichý počet. Skupiny po 4 a 6 kamenech tedy neděláme. Máme-li 4 kameny, můžeme utvořit seskupení 3 kameny spolu a na jiné místo dáme zbývající 1 kámen (dále od předchozí skupiny), popř. i 2 + 2 kameny dále od sebe. Záleží na tom, jaké kameny máme k dispozici a kam je umístíme. Pokud máme 4 podobně velké, dáme přednost kombinaci 3 + 1, máme-li 2 vysoké štíhlé a 2 „ležící“ širší a nižší, dáme přednost variantě 2 + 2. Nejvíce se používá seskupení 3 a 5 kamenů, pokud je jich víc, dělají se tzv. podskupiny na dalších místech. V seskupení 3 kamenů je jeden vyšší, dominantní (prostřední) kámen a dva menší (ale různě velké). Ty poskytují dominantnímu kameni rovnováhu a nazývají se *sanzon*. Toto uskupení, tzv. triády, se používá nejčastěji. Triády také mohou (ale nemusejí) představovat vodopád.

Ve skupině, kde jsou více jak 3 kameny, můžeme použít několik kamenů v kombinaci tak, abychom vytvořili jeden vrchol (jeden dominantní kámen),

Obr. 2 Seskupení trojice různě velikých kamenů (A – dobře, B – špatně)

Obr. 3 Seskupení dvojice kamenů (A – dobře, B – špatně)

nebo se může několik triád překrývat na jednom stanovišti. Vrchol (dominantu) také můžeme vynechat, pozorovatel si ji pouze představí.

Zásadně neumísťujeme dva stejně vysoké kameny nebo kameny stejného tvaru či velikosti vedle sebe. Dáváme přirozené kvalitě kamene svobodu. Inspiraci hledíme v přírodě. Tam najdeme vedle sebe stejně velké či tvarované kameny jen zcela výjimečně. Je nespočet možností, jak kameny umístit i jaké vybrat, a to je dobře. Byla by to nuda, kdyby si byly všechny zahrady podobné.

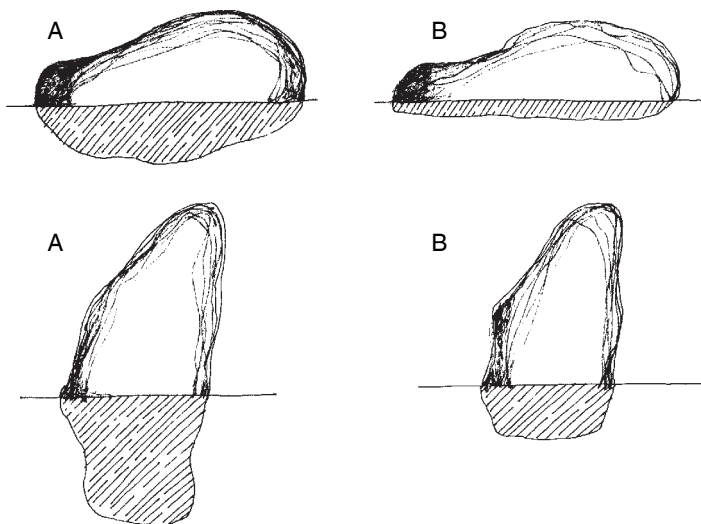
Vždy dodržujeme pravidlo, že seskupení kamenů nepatří na dominantní místo zahrady, ale poněkud stranou.

Důkazem toho, že není třeba obávat se popustit uzdu své fantazii, je zahrada pana *Fumio Asakury*, který byl známým japonským sochařem minulého století. Byl to chytrý muž a věděl, že s publicitou a slávou může přijít úpadek ducha, tak si vytvořil svou zahradu, aby nikdy nezapomněl principy, pro které dobrý muž žije. Umístil do své zahrady 5 velkých kamenů, které představují 5 ctností (dle Konfucia) – Spravedlnost, Zdvořilost, Poctivost, Moudrost a Laskavost. V zahradě jednou za rok vykvétají bílé květy, které mají připomínat čistotu života. Také je zde vedle zelených jedna červená myrta, která symbolizuje nedokonalost.

Tato zahrada umístěná uvnitř domu v átriu je dokonalá ze všech stran, bez ohledu na to, odkud kam se člověk dívá. Opravdové umění a dobrá inspirace pro ostatní.

2.2 Ukotvení kamenů

Kameny musejí být ukotvené zčásti, ale přesto pevně v zemi tak, abychom vytvořili dojem stability. Jinak bude vidět, že byly kameny do zahrady uměle

Obr. 4 Ukotvení kamenů (A – stabilní, B – nestabilní)

přemístěné, což není žádoucí. Kameny nemají vypadat jako pohozené, proto je také „ukotvujeme“. Kámen musí působit, že je tam již věky a že jeho část je i v zemi (obr. 4). Nesmí budit dojem, že přepadává dopředu či dozadu, protože pak by do zahrady vnášel napětí, což je pravý opak stability, které chceme dosáhnout. Pokud nemají kameny rovnou základnu, můžeme je pevně podložit a ukotvit tak, jak si zaslouží. Když z nějakého důvodu (např. poškození části kamene) nemůžeme umístit kámen dle našich představ, zakryjeme tento defekt rostlinou (např. travinou) nebo jehličnanem.

Kameny ale nemusí být usazeny jen do země, lze je také s úspěchem umístit do jezírka. Abychom dosáhli požadovaného efektu, lze je podložit a ukotvit menšími kameny u dna a umístit je podobně. Ale pozor např. na fólii v jezírku, aby ji kámen nepoškodil!

Menšími kameny lze také zakrýt např. fólii jezírka okolo břehů. Je také hezké, můžeme-li vytvořit ostrov s kameny. Jezírko ale musí být dostatečně velké, je-li malé, výsledný efekt s ostrůvkem působí stísněně.

Kameny jsou krásné, jsou-li mokré, po dešti, tajemně vypadají v noci při osvětlení.

Zajímavě působí kameny umístěné ve stínu a polostínu postupně porostlé mechem.

3. Voda v zahradě

Voda byla vždy součástí japonských zahrad stejně jako přírody. V období *Heian* (8.–12. stol.) se vytvářely prostorné zahrady s jezery a ostrůvky po vzoru Číny a její aristokracie. V loďkách se potom v poklidu plavili šlechtici a obdivovali různé vyhlídky a zákoutí, zdvořile konverzovali nebo recitovali básně. Pod vlivem zen buddhismu se sice vytvořilo mnoho suchých zahrad, ale i zde byla voda znázorněna buď kameny (*obr. 16 bar. př.*) a suchým korytem řeky či vodopádů, nebo mořem z písku a vlnami utvořenými speciálními hráběmi (*obr. 17 bar. př.*).

Voda v zahradě dnes znamená pohyb, zvuk a pomáhá překonat těžkopádnost a nepohyblivost kamenů. Ve vodě se odráží např. kamenná lampa nebo věž umístěná u vodní hladiny. Voda také pomáhá opticky zvětšovat zahradu. Sluneční svit odrážející se na vodní hladině prosvětlí prostor, který by byl díky větším i listům keřů a stromů jinak ve stínu. V suchých létech oceníme vodu na zahradě při odpařování a ochlazení jen při pohledu na vodní plochu. Okolní rostliny ocení vzdušnou vlhkost také.

Ze všeho nejdříve si ale promyslíme, kam prvek vody umístíme a v jakém provedení. Například vyšší vodopád v rohu veliké zahrady bude působit dobře, ale tentýž vodopád by v menší zahradě vypadal příliš mohutně, byl by nevhodný. Pokud je zahrada za okny do ložnice, bude příjemnější jemně přetékající vodopád než proud vody přepadávající hlučně do jezírka. Příliš mnoho pohybu v zahradě může naopak působit spíš rušivým než uklidňujícím dojmem. Chceme-li zahradu poklidnou až meditativní, omezíme takové věci jako klapátka či vodopády na minimum a pořídíme si raději jezírko s rybami či lekníny.

3.1 Vodopády

Množství vody potřebné pro vodopád budeme muset vypočítat, i když máme přírodní zdroj vody. Způsob, jakým voda přepadává, je závislý na její rychlosti, objemu průtoku a na usazení kamenů, které vodopád tvoří.

Vodopád může být:

- * dvouposchodový,
- * tříposchodový,
- * klouzající po kamenech,

- * přečnávající,
- * úzký – jako stužka mezi dvěma kameny,
- * jako schody (voda teče jako po schodišti),
- * jako záclona – širší, stejně vysoký jako splav apod.

Každý má jiný zvuk a jinou funkci v zahradě. Intenzitu zvuku můžeme upravit umístěním kamenům na dno vodopádu (*obr. 18, 19, 20 bar. př.*).

Množství padající vody by mělo být stálé. Docílíme toho vytvořením malého jezírka nad vodopádem. Borovice, javory a jiné dřeviny zamaskují přítok vody a dodají zákoutí na kontrastu a zajímavosti.

3.2 Jezírka

Pokud si přejeme mít ve své zahradě jezírko, nejprve si rozmyšlíme, zda chceme jezírko pro ryby, na vodní rostliny, na koupání apod. Podle toho si pak dále budeme rozmýšlet:

- * výběr stanoviště,
- * filtraci,
- * hloubku jezírka,
- * velikost a tvar jezírka,
- * volbu materiálu pro výstavbu jezírka,
- * okraje jezírka – porostlé rostlinami, zakryté kameny apod.

Obrázky 21 až 27 barevné přílohy ukazují některé z variant řešení vodních jezírek.

Pokud se rozhodneme vybudovat si jezírko svépomocí, budou se nám hodit následující rady.

Volbu materiálu, z kterého budeme jezírko budovat, nepodceňujeme.

Nebudeme se zde zabývat betonovými jezery, která jsou velice často poškozována mrazem či horkem.

Nejprve si povíme o **plastových bazénech** určených pro vodní rostliny i ryby. Nejdřív si vybereme dostatečně velký a hluboký, tvarovaný bazén. Tyto bazény se zapouštějí do terénu, drží svůj tvar a voda v nich může zůstat i přes zimu. Na zahradě vykopeme jámu odpovídající velikosti vybraného bazénku a dno vyrovnáme pomocí vodováhy tak, aby bylo vodorovně s terénem, popř. dosypeme a zhutníme. Poté umístíme bazén, ještě překontrolujeme vodováhou, obsypeme ho pískem a postupně proléváme vodou (čímž zde hutníme). Přidáme také substrát, aby kolem jezírka mohly růst